

ЛЕКЦІЯ 2. Становлення та розвиток концепції інформаційного суспільства

План

1. Інформаційна революція.
2. Концепції інформаційного суспільства.
3. Сучасні моделі інформаційного суспільства.

Кінець ХХ століття став переломним стосовно основних параметрів суспільного життя розвинутих країн світу. Відбувалися структурні зрушення як у системі виробництва, так і в соціокультурній сфері, що визначають сфери людської життєдіяльності. Під впливом наукової революції в індустріально розвинутих країнах почався перехід до нових форм організації праці. Ураховуючи все це, західні футурологи створюють нові теорії суспільного розвитку. На зміну концепції "індустріального суспільства", суспільства "загального благоденства" приходять різні варіанти "постіндустріального суспільства", автори яких звертають увагу на різке зростання впливу наукового знання суспільного виробництва. Усе це позначилося і на назвах, які західні філософи та соціологи давали новому типу суспільства: "суперіндустріальне" (А. Тофлер), "постбуржуазне" (К. Боулдінг), "технологічне" (З.Бжезінський), "програмоване"(А. Турен) і т.д.

У другій половині ХХ ст. вважалося, що основою формування інформаційного суспільства є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і збільшення інформації. У дослідженнях інформаційного суспільства цього часу йшлося в основному про шляхи поширення і забезпечення доступу до інформації, в обговоренні домінували технологічні, інфраструктурні й економічні аспекти.

Сам термін „інформаційне суспільство” пов’язується з іменами японських вчених Ю. Хаяші та Й. Масуди і датується початком 60-х років ХХ століття. Також зустрічаються версії, що цей термін був уведений в науковий обіг одночасно і в США, і Японії авторами Ф. Махлупом і Т. Умесао, що займалися дослідженнями динаміки розвитку наукоємних виробництв.

Варто зазначити, що загальноприйнятого визначення поняття «інформаційного суспільства» не існує, але більшість спеціалістів даної сфери погоджуються з тим, що його сутність визначається кількома взаємопов’язаними процесами, а саме: а) інформація та знання є важливим ресурсом та рушійною силою соціоекономічного, технологічного та культурного розвитку; б) формується ринок інформації та знання (як фактора виробництва) поряд з ринком природних ресурсів, праці та капіталу; в)

швидкими темпами розвиваються ті галузі, які пов'язані зі створенням, передачею та використанням інформації; г) розвиток і активне запровадження інформаційних технологій у виробництві, освіті, суспільному житті.

Інформаційне суспільство - це нова стадія в історії людства, і від того, як люди зможуть усвідомити його значення, залежить характер майбутньої цивілізації. Щодо цього М. Моїсеєв цілком правомірно зазначає: “Інформаційне суспільство не зможе утвердитися на планеті саме по собі, без цілеспрямованої дії людей. Для того, щоб потенційні можливості інформатизації послужили планетарному співтовариству, потрібно багато чого змінити в його устрої та у стереотипах нашої свідомості” [6, 181-184].

Один із авторів теорії інформаційного суспільства О. Тоффлер у своїх роботах [11, 12] визначає суспільство як інформаційне, оскільки об'єм і рух інформації в ньому суттєво зростають, що призводить до децентралізації, дестантартизації, демасифікації. Також він визначає інформаційне суспільство як таке, у якому визначальну роль у суспільному розвитку відіграє фактор знання і сфера знання (освіта, наука, технології, національні стратегічні концепції, мова, загальні знання про інші культури, культурне й ідеологічне розуміння світу, багатоманітність комунікаційних каналів, спектр нових ідей, інновацій).

У розумінні О. Тоффлера, суспільство - це система, могутність якої спирається на три основи: силу (основа розвитку доіндустріальної епохи), гроші (основа розвитку індустріальної епохи), інформацію (інформація і знання лежать в основі сучасного суспільства). О. Тоффлер, вважаючи, що постіндустріальне суспільство - це наступний етап розвитку (після індустріального), писав: “Сучасні швидкі й масові зміни, які я називаю “третьою хвилею”, створюють зовсім нову цивілізацію, що ґрунтується на високій технології, інформації й нових способах організації для досягнення економічних цілей” [11, 376-378]. Через це він згодом відмовився від терміна “суперіндустріалізація”.

А.І. Ракитов [8, 14-18] у своїх працях стверджує, що перехід до інформаційного суспільства означає, що найважливішим продуктом соціальної діяльності стає виробництво, експлуатація і використання послуг і знань. Інформаційне суспільство — це суспільство, де всі засоби інформаційної технології, тобто комп'ютери, інтегровані системи, кабельний, супутниковий та інший зв'язок, програмне забезпечення, наукові дослідження, націлені на те, щоб зробити інформацію загальнодоступною, що активно впроваджується у виробництво і життя.

На думку А. Ракитова, основними критеріями інформаційного суспільства є кількість і якість інформації, що наявна в обігу, її ефективна передача і переробка.

Додатковим критерієм є доступність інформації для кожного завдяки її відносній дешевизні.

О. Фінько і Ю. Нестеров описують інформаційне суспільство, як суспільство, у якому персональний комп'ютер, підключений до транскордонних інформаційних мереж, входить у кожний будинок; кожний член суспільства має можливість своєчасно отримувати за допомогою транскордонних інформаційних мереж повну і достовірну інформацію будь-якого вигляду і призначення з будь-якої держави, знаходячись при цьому практично в будь-якій точці географічного простору. Виникає необхідність гармонізації законодавства; з'являються нові форми діяльності з використанням інформаційних мереж: робота, творчість, виховання, освіта, медицина [10, 69-73].

Гуманітарні аспекти становлення нового суспільства почали активно досліджуватися в результаті усвідомлення нової глобальної ситуації, породженої черговим якісним проривом у розвитку технологій (Й. Масуда, Т. Стоуньєр, М. Маклюєн та ін.). З кінця ХХ ст. більшість дослідників стали акцентувати увагу на ролі та значенні не стільки самої інформації в різних сферах життя, скільки знань і безпрецедентного прискорення їхнього приросту (М. Кастельс, П. Дракер).

У наш час велика частина дослідників пов'язує становлення інформаційного суспільства не стільки з технологічним розвитком і кількістю використовуваної в суспільстві інформації, скільки з її новою якістю і новими характеристиками (Ж. Бодрийєр, Г. Шиллер, Ю. Хабермас, Е. Гідденс та ін.).

Так, американський соціолог і економіст Г. Шиллер [14, 71-76] пропонує системний підхід до аналізу та визначення ролі інформації й інформаційних технологій. Він погоджується з осьовим значенням останніх подій, що розгортаються у світі, але при цьому стверджує, що інформація і комунікація - лише основні складові давно сформованої капіталістичної формації. На сьогодні інформація і комунікація мають особливе значення, оскільки вони тісно пов'язані зі стабільністю і добробутом даної економічної системи: виробництво, засноване на інтелекті, стає, на думку Г. Шиллера, ключовим фактором для розвитку суспільства ХХІ ст. При цьому в інформаційній сфері домінують інтереси великого приватного бізнесу (олігополістичних чи монополістичних корпорацій), а не всього суспільства в цілому.

Німецький філософ Ю. Хабермас свою концепцію інформаційного суспільства пов'язує з маніпулятивними технологіями в публічній сфері. В основі його концепції лежить скептичне ставлення до інформації, адресованій широкій публіці. Погоджуючись з тим, що в суспільстві сьогодні циркулює набагато більше інформації, ніж колись, Ю. Хабермас вважає її "підпорченою", поданою спеціальним способом, завдяки якому вона схиляє людей до певної позиції чи стає розвагою, прибутковим товаром для своїх творців. Таким чином, значна частина інформації, що циркулює в суспільстві, - це дезінформація, створена, щоб відвернути увагу, розважити чи приховати справжній стан речей. За створенням такої дезінформації, на думку Ю. Хабермаса, стоять певні політичні й економічні групи, що переслідують свою

мету [13, 218]. Провідну роль у поширенні такого роду “інформації” відіграють ЗМІ, що формують суспільну думку і смаки споживачів.

Англійський філософ, соціолог Е. Гідденс концепцію інформаційного суспільства створює в рамках теорії “рефлексивної модернізації”. Використовуючи ідеї класиків соціології К. Маркса, Е. Дюркгейма, М. Вебера і М. Фуко, він зумів по-новому поглянути на поняття інформації й інформаційного суспільства. Він розглядає їхній розвиток в історичному контексті становлення національної держави і пов’язаного з цим індустріальним способом ведення воєн. З його погляду, особливе значення, що сьогодні приписується інформації, вона вже мала в далекому минулому, і те, що в наші дні інформація набула ще більш великої цінності, не є приводом, щоб говорити про злам однієї системи і появу нової. Е. Гідденс вважає, що в сучасному суспільстві відбулася “інформатизація” соціальних зв’язків, але це не означає настання нової епохи: “Хоча звичайно припускають, - підкреслює він, - що ми тільки вступаємо в епоху інформації, насправді сучасне суспільство було “інформаційним” із самого свого початку” [2, 54-56].

Відправною точкою міркувань Е. Гідденса стає твердження, що сьогодні життя значно більш упорядковане. При цьому Гідденс виокремлює дві особливості сучасності: відстеження і насильство, з одного боку, війна і національна держава, з іншого. Із соціального життя зникають “убудовані елементи” - ті, що контролюються не самою людиною, а громадою чи природою. У такій ситуації людина вже не зобов’язана робити те, “що повинна”, відповідно до традицій, а може вибрати свою долю самостійно. Він стверджує, що ми живемо в “посттрадиційному суспільстві”, у якому все піддається сумніву чи відкидається, у якому людина хоча й не позбулася цілком обмежень, але в якому змінився їхній характер. У такому суспільстві постійно існує підвищений попит на інформацію і прагнення до контролю на всіх рівнях від політичного до особистого [2, 179-181].

Таким чином, у концепції Е. Гідденса глобальне відстеження чи збільшення кількості інформації, що виникло як елемент рефлексивної модернізації, розглядається як засіб підвищення організованості й керованості суспільства. При цьому сам факт становлення інформаційного суспільства пов’язується з появою національних держав.

Таким чином, Г. Шиллер, Ю. Хабермас, Е. Гідденс у своїх концепціях розглядали розвиток інформаційного суспільства у площинах історичних прецедентів і наступності. Спільним для цих авторів є переконання, що процес інформатизації нашого способу життя продовжується, можливо, уже кілька століть, хоча останнім часом, після індустріалізації та появи національних держав він підсилюється. Дотримуючись цих принципів, учені, однак, не стверджують, що в сучасному суспільстві нічого не змінилося, навпаки, уже саме явище інформатизації свідчить про зміни, що відбуваються, і їх результатом виступає те, що інформація посідає сьогодні набагато важливіше місце в суспільстві, ніж колись. Проте вони відкидають ідею інформаційної

революції, що змінила сформований соціально-економічний порядок і призвела до появи принципово нового типу суспільства. Інформатизація, на їхню думку, є вираженням соціальних відносин, що давно виникли і зберігаються.

Усе більше авторів погоджуються з тим, що прогрес інформаційно-комунікаційних технологій перетворює суспільство не сам по собі, а завдяки зміні природи і властивостей інформації, створеної і розповсюдженій з її допомогою. Таким чином, концепція інформаційного суспільства перетворюється на концепцію суспільства знань («knowledge society»). Вона характеризується, крім технологічного, вимірами соціальним, етнічним і політичним. Невід'ємними її компонентами стали нові міждисциплінарні знання, що генеруються науковими і соціальними інститутами, підготовка високоякісного людського капіталу, яку здійснює освіта, створення додаткових багатств економікою знань і формування на цій основі інтегрального вектора розвитку суспільства, зорієнтованого на підвищення якості і безпеки життя усіх його членів.

У цілому, на сьогодні визначають три світові моделі розвитку інформаційного суспільства - європейська, латиноамериканська, азіатська. У “західній” моделі основна роль відводиться лібералізації ринку інформаційних супермагістралей та їх універсальному обслуговуванню, а в “азійській” приділяється більше уваги співробітництву держави і ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами.

На шляху побудови інформаційного суспільства Україна стоїть на доленосному роздоріжжі: або стрімко ввійти до кола цих країн - авангарду світової цивілізації - або бути приреченою на безнадійне відставання від них. Але не можливо не погодитись з думкою О.М. Рубанця [9, 28-30], що специфіка образів інформаційного суспільства у свідомості українського суспільства полягає в недостатній ідеологічній, політичній визначеності місця інформаційної перспективи в розвитку країни. Ця перспектива на всіх рівнях суспільної свідомості та державних актах постає швидше, як технологічна, а не як цивілізаційна перспектива. Проблематика інформаційного суспільства стоїть осторонь політичних та ідеологічних розробок. Незважаючи на визнання цивілізаційного характеру інформаційного вектору розвитку, проблеми інформаційного суспільства знаходяться за межами досліджень соціальної філософії й теоретичної соціології. Проте з року в рік зростає масив журнальних електронних публікацій і поступово зростає кількість кандидатських дисертацій.

Цілком очевидно, що входження України до глобального інформаційного співтовариства не може здійснюватися одним ривком за чиеюсь командою чи сценарієм. Цей процес вимагає глибоко продуманого і зваженого підходу, серйозних переговорів, прийняття міжнародних домовленостей. За останні роки Україною було підписано ряд угод, концепцій

проектів і програм у формуванні інформаційного простору. Але всі ці документи реалізуються недостатньо енергійно.

Становлення інформаційного суспільства має комплексний характер: з одного боку, це розвиток комунікаційних мереж та систем, які ґрунтуються на новітніх технологіях передачі, обробки та збереження інформації; з іншого, це соціальні та культурні наслідки інформаційних технологій, збільшення обсягів виробництва в інформаційній сфері, посилення політичного впливу глобальної комунікації, зміна соціального балансу в доступі до інформації.

В основу сучасної інформатизації суспільства можна покласти дві важливі засади: практична (інформатизація можлива лише за умови, якщо відправною точкою для практиків стане вихід на загальнонауковий, загальнофілософський, загальнометодологічний рівень розгляду), у результаті подібний підхід починає реалізовуватися у загальнолюдському масштабі і вписується у парадигму нового мислення; теоретична - за відправну точку необхідно прийняти змістовний ланцюжок понять: «комп'ютеризація - інформатизація - інтелектуалізація». У такій інтерпретації інформатизація виступає як зв'язуюча ланка - формально між суспільствознавством і технознавством, між наукою і виробництвом, і змістовно - між власне природою і розумом людини.

Інформаційне суспільство базується на так званій безпаперовій технології виробництва, спілкування та споживання духовної продукції. Людина через інформацію проникає в культурні пласти, політичні та соціальні структури, які не мають до неї безпосереднього відношення та є далекими й неосяжними. Проте людина не перестає бути вагомим частком природи, вона має межі власних психологічних можливостей. Залишаючись з комп'ютером сам на сам, вона потрапляє в нову сферу відчуження, де може з'явитися будь-яка ілюзія.

В умовах інформаційного суспільства руйнується основа індустріального суспільства - традиційний "середній клас", що складається з кваліфікованих робітників та службовців, здебільшого спрямований на досягнення економічних цілей. За таких умов виникає нове соціальне протистояння, більш жорстке, ніж колишнє, оскільки його сторони виявляються прихильними до різних цінностей і керуються різними мотивами. "Клас інтелектуалів", що контролює основні ресурси сучасного суспільства, протистоїть значній частині населення як у межах окремих постіндустріальних націй, так і у світовому масштабі.

А, це говорить про потребу в спеціалістах висококваліфікованих, що витікає зі зростаючої ролі освіти в суспільстві. Звідси, за Дж. Гелбрейтом, значення індустріальної системи як найвищої цінності має падати, а "освіта стане самоціллю, а не засобом підготовки до більш успішного обслуговування індустріальної системи».

Висока ефективність сучасних електронно-обчислювальних машин викликала широку хвилю комп'ютеризації, швидкість поширення й масштаби якої сьогодні дають змогу стверджувати, що ми стали свідками інформаційно-технологічної революції. Загалом, сучасному суспільству притаманні революційні за своїм розмахом, швидкістю і значенням перетворення у виробництві (упровадження ЕОМ і кібернетизація), енергетиці (ядерна і термоядерна енергетика), громадянському суспільстві (зростання правосвідомості) та ін. Насамперед, вражають масштаби впровадження у сфері виробництва сучасних ЕОМ. Немає такої галузі промисловості чи сфери послуг, де б нова техніка не знайшла свого застосування. З іншого боку, величезний потенціал комп'ютеризації справив значний вплив на всі сторони суспільно-економічного, політичного і духовного життя суспільства. Адже на сьогодні основну частину працездатного населення розвинених країн складають особи, які або народилися, або сформувалися як спеціалісти вже в добу інформаційного суспільства. Персональні комп'ютери стали для них звичайним явищем, з яким вони постійно мають справу у школі, на роботі, вдома. Для цього покоління людей персональний комп'ютер є просто ще одним приладом, який потрібно освоїти для використання у повсякденному житті.

Таким чином, картина світу з упровадженням сучасних комп'ютерних засобів і технологій радикально змінилася практично в усіх сферах життя сучасного суспільства — від практики державного управління до освіти і культури. Сьогодні широко обговорюються проблеми, породжені цими змінами: перетворення інформації у певний глобальний «ресурс» людства, зміни соціального і культурного середовища, зростання відчуження людини в інформаційному суспільстві. Інформаційні технології, як і будь-які інші технології, мають не тільки позитивні, а й негативні наслідки.

Це, перш за все, перевиробництво інформації, яка циркулює в суспільстві. За висновками вчених, інформаційний потік нових науково-технічних знань у кілька десятків разів перевищує здатність людського мозку їх сприймати. Виникає так звана „інформаційна криза” - дисбаланс між теоретичними та емпіричними розробками у будь-якій галузі знань. Крім того, багаточисельне тиражування однієї й тієї ж інформації призводить до зменшення цінності отриманих знань. А швидке зростання технічних можливостей виробництва та передачі інформації зовсім загострюють ситуацію, що виникла.

Виникає нагальна необхідність у прийнятті відповідних заходів щодо запобігання наслідків „інформаційної кризи”, таким фактором може стати збільшення місткості знання. Оскільки людина не спроможна збільшити власні біологічні можливості споживання та обробки інформації, то резонним буде збільшення саме місткості самої інформації, і створення відповідних механізмів, які зможуть ліквідувати суперечності між постійно зростаючою кількістю інформації та обмеженістю людської пам'яті для її засвоєння.

Ще одним негативним чинником інформатизації суспільства постає так звана негативна інформація [1, 81]. Протягом усього життя людина отримує певну кількість інформації і постійно прагне до пошуку нової. Але не вся інформація, яку отримує людина протягом життя, є необхідною та корисною. У людській психіці закладено механізм фільтрування інформації, яку отримує людина за певний час, що дозволяє зменшити інформаційне навантаження на людський мозок. Якщо б у людини не було такої вродженої здатності до її відбору, то отримання великої кількості негативної інформації призвело б до локального інформаційного розвантаження свідомості [3, 241-244].

Негативним чинником інформатизації є також те, що інформація постає як певний механізм маніпулювання суспільством. Можливість вільного доступу до інформації залежить не лише від технічних можливостей певного суспільства, але й від політичних уподобань керівництва держави. Відомий вислів стосовно того, що хто володіє інформацією, той володіє світом, як раніше, так і зараз, є одним із основних принципів міжнародної політики. Тому зміни, які відбуваються в суспільстві під впливом інформаційного середовища, призводять до змін як в характері праці, так і в сфері комунікацій, у структурі виробничих відносин. Вони стають підґрунтям для переосмислення попереднього досвіду соціального розвитку людства, дають змогу говорити про кардинальні зміни у соціально- виробничій діяльності людини [5, 16-18].

Останнім часом набуває поширення інформаційний тероризм, націлений на злам банківських кодів і не тільки на це. Здійснюється передбачення Наполеона, який говорив: «Чотири газети зможуть скоїти більше зла, ніж стотисячна армія». Прикладом інформаційного тероризму може бути скерована американцями діяльність масової інформації під час агресії США проти Іраку. Сучасні терористи зрозуміли особливості теперішніх часів, коли ЗМІ дійсно перетворилися на «четверту владу», владу над громадською думкою. Отже, мас-медіа перетворилися на посередника, на своєрідний передавальний механізм між терористами й адресатами їхніх погроз дією [4, 6-11].

Виходячи із вищесказаного можна визначити, що основою формування інформаційного суспільства повинні бути: інформатизація всієї системи загальної і фахової освіти - від дитячого садка до вищої школи і наступних форм підготовки і перепідготовки фахівців; підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливіших характеристик людського потенціалу, а також формування і розвиток індустрії інформаційних і комунікаційних послуг, у тому числі домашньої комп'ютеризації, орієнтованої на масового споживача; забезпечення сфери інформаційних послуг духовним змістом, що відповідають культурно-історичним традиціям.

У теоретичних дослідженнях і концепціях розвитку інформаційного суспільства найбільш розробленим залишається технологічний аспект,

пов'язаний із розвитком інформаційних технологій. Суспільні ж аспекти, що характеризують уже не технології та механізми їх упровадження в різні сфери, а власне інформаційне суспільство як нову форму суспільного життя, виявляються не прописаними. Електронний уряд ще не є електронним управлінням - урядуванням, електронні мережі ще не є новою формою соціальних зв'язків, а науково-освітні мережі - новою якістю освіти.

Серед фахівців висловлюється думка, що параметри технічного прогресу ще не є показниками відповідного суспільного розвитку: самі по собі дані мобільного зв'язку ще не свідчать про розвиток інформаційного суспільства, а зростання кількості підключень до Інтернет ще не є показником нової суспільної якості.

Отже, питання сутності переходу до інформаційного суспільства - самого процесу становлення та формування інформаційного суспільства як мети руху нації до нової якості життя - є надзвичайно актуальними: відсутність такого образу і на рівні ідеології, і на рівні суспільної свідомості є головним фактором, що переводить процес у стихійні форми, у яких зацікавленість суб'єктів є надзвичайно низькою, а мотивація практично відсутня.

Інформація нині постає як найнадійніший продукт, що завойовує світові ринки, оскільки вона наділена власне «глобальним життєвим циклом», а це означає, що несе в собі властивості опанування простором і часом, забезпечує вертикальну та горизонтальну інтеграцію світу. А суспільство, яке виникає у результаті інформатизації істотно характеризується тим, що знання, як найвища форма інформації, займає в ньому провідне місце. Інформатизація суспільства технологізувала інтелектуальну діяльність людей за допомогою комп'ютерів, новітніх засобів зв'язку, інноваційних технологій. У сучасних умовах ця інформаційна технологізація вже значно впливає на ділову активність, освіту, виховання, політику, медицину і взагалі світосприйняття. Завдяки цьому для людини з'являється можливість розв'язання різних проблем. На сьогодні не існує універсального підходу або ж єдиної моделі формування інформаційного суспільства. У кожному регіоні та країні існують свої внутрішні особливості, які згодом і визначають специфіку цього процесу.

Парадокс сучасності полягає в тому, що людина, з одного боку, залежить від технологічного розвитку власного суспільства, а з іншого боку, вона сама відповідає за своє майбутнє, яке творить своїм інтелектом і здатністю до самовдосконалення. Через це людина стає головним суб'єктом і головним об'єктом глобального інформаційного суспільства, його засобом і метою одночасно.

Японські учені вважають, що *в інформаційному суспільстві процес комп'ютеризації дасть людям доступ до надійних джерел інформації, позбавить їх від рутинної роботи, забезпечить високий рівень автоматизації обробки інформації у виробничій і соціальній сферах.* Рушійною силою розвитку суспільства повинне стати *виробництво*

інформаційного, а не матеріального продукту. Матеріальний же продукт стане більш інформаційно ємним, що означає збільшення частки інновацій, дизайну і маркетингу в його вартості.

В інформаційному суспільстві змінюються не лише виробництво, а й:

- 1) організація і спосіб життя,*
- 2) система цінностей,*
- 3) зростає значущість культурного дозвілля*
- 4) зміниться ставлення до матеріальних цінностей.*

У порівнянні з *індустріальним і постіндустріальним суспільством*, де все спрямовано на виробництво і споживання товарів, *в інформаційному суспільстві вироблятиметься і споживатиметься інтелект, тобто знання, що призводить до збільшення частки розумової праці.* Від людини вимагатимуться лише *здібності до творчості, зростатиме попит на знання.*

Матеріальною і технологічною базою інформаційного суспільства стануть різного роду системи на базі комп'ютерної техніки і комп'ютерних мереж, інформаційної технології, телекомунікаційного зв'язку.

У реальній практиці розвитку науки та техніки провідних країн *наприкінці ХХ ст.* поступово набуває зримих контурів *створена теоретиками модель інформаційного суспільства.* Прогнозується *перетворення всього світового простору на єдине комп'ютеризоване та інформаційне співтовариство людей, які проживають в електронних квартирах і котеджах.* Будь-яке житло оснащене всілякими електронними приладами та комп'ютеризованими пристроями. *Діяльність людей буде зосереджена головним чином на обробці інформації, а матеріальне виробництво і виробництво енергії буде покладено на машини.*

Вже опублікована низка фактичних матеріалів, котра свідчить, *що це не утопія, а неминуча реальність* недалекого майбутнього.

За даними соціологічного дослідження, проведеного в *США*, вже зараз *27 млн. тих, хто працює, можуть здійснити свою діяльність, не виходячи з будинку,* а 1/3 всіх нещодавно зареєстрованих фірми заснована на широкому використанні *самостійної зайнятості.* У США до категорії самостійно зайнятих були віднесені: у 1980 р. – 5,7 млн. чоловік, у 1989 р. – 14,6 млн., а в 1995 р. – 20,7 млн. чоловік.

При переході до інформаційного суспільства **виникає нова індустрія – індустрія переробки інформації на базі комп'ютерних, телекомунікаційних та інформаційних технологій.**

Таким чином, японські фахівці зазначають, що: „**Інформаційне суспільство – суспільство, в якому більшість тих, хто працює, зайняті виробництвом, зберіганням, переробкою і реалізацією інформації, особливо вищої її форми – знань**”.

Поряд із цим, низка учених виділяє **характерні риси інформаційного суспільства:**

- 1) **вирішена проблема інформаційної кризи**, тобто розв'язана суперечність між інформаційною **лавиною** та інформаційним **голодом**;
- 2) забезпечений **пріоритет інформації** в порівнянні з **іншими ресурсами**;
- 3) головною формою розвитку стане **інформаційна економіка**;
- 4) в основу суспільства будуть **закладені автоматизовані генерація, зберігання, обробка і використання знань** за допомогою новітньої інформаційної техніки та технології;
- 5) **інформаційна технологія набуває глобального характеру**, охоплюючи всі сфери соціальної діяльності людини;
- 6) **формується інформаційна єдність** всієї людської цивілізації;
- 7) за допомогою засобів інформатики **реалізований вільний доступ кожної людини** до інформаційних ресурсів всієї цивілізації;
- 8) реалізовані **гуманістичні принципи управління суспільством і впливу на навколишнє середовище.**

Дослідження свідчать, що ближче за всіх на шляху до **інформаційного суспільства стоять держави з розвинутою інформаційною індустрією**, до яких, як правило, відносять **США, Японію, Велику Британію, Німеччину, Францію та деякі інші країни Західної Європи**. Останніми роками до кагорти держав з ознаками „інформаційного суспільства” **безапеляційно вторглися Індія і Китай**. У цих країнах вже давно одним із напрямів державної політики є напрям, пов'язаний з інвестиціями та підтримкою інновацій в інформаційну індустрію, в розвиток комп'ютерних систем і телекомунікацій.

Сучасна парадигма теоретико-методологічного розвитку знання визначається найбільш поширеними версіями поняття наступними чином:

Інформаційне суспільство — це таке суспільство, в якому виробництво і споживання інформації є найважливішим видом діяльності, а інформація визнається найзначущим ресурсом.

Інформаційне суспільство — це суспільство, в якому є реалізованим загальний доступ до глобальних джерел інформації та автоматизованої її обробки, зберігання та поширення.

Інформаційне суспільство — ступінь у розвитку сучасної цивілізації, котра характеризується:

- 1) збільшенням ролі інформації і знань у житті суспільства;
- 2) зростанням частки інформаційних телекомунікацій, інформаційних продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті суспільства;
- 3) створенням глобального інформаційного простору, котрий забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей;
- 4) їх доступ до світових інформаційних ресурсів;
- 5) задоволення їх соціальних та особистих потреб в інформаційних продуктах і послугах.

Беручи до уваги вищенаведені визначення, можна зробити висновок, що **створення інформаційного суспільства** — це новий виток розвитку людської цивілізації, який не мислимий без розвитку процесу інформатизації, та який, у свою чергу, пов'язаний з розвитком інформаційної індустрії.

Інформаційна індустрія — це виробництво технічних засобів (ЕОМ, ПЕОМ, телефонів, телексів, факсів, ксероксів та інших пристроїв) та програмного забезпечення (нових інформаційних технологій).

Інформаційна індустрія — це засіб для переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства.

Зауважимо, що саме **інформаційна індустрія підтримує процес інформатизації суспільства**. Інформаційне суспільство не може бути ізольоване, тому інформатизація суспільства веде до **інформаційної єдності всієї цивілізації**.

В інформатизації суспільства поряд із позитивними моментами визначаються **негативні сторони** та прогнозуються й **небезпечні тенденції**, а саме:

- 1) підвищується реальність втручання у приватне життя (несанкціонований доступ до електронної пошти, реклама, віруси);
- 2) інформаційні технології мають реальну можливість *зруйнувати приватне життя людей і організацій*;
- 3) *значно збільшився вплив* на суспільство і свідомість окремої особи *засобів масової інформації*;
- 4) *проблема* відбору *якісної і достовірної* інформації;
- 5) *інформаційна криза*, пов'язана з інформатизацією суспільства;
- 6) *соціально-психологічна проблема*: багатьом людям *важко адаптуватиметься до середовища інформаційного суспільства*. Існує *небезпека розриву між „інформаційною елітою”* (людьми, які займаються розробкою інформаційних технологій) і *споживачами*;
- 7) *відірваність* від *реального життя тих, хто занадто захоплюється* інформаційними технологіями.

¹ Термін наведений в науковій редакції авторського колективу інституту розвитку інформаційного суспільства (<http://www.iis.ru/glQssary/mfsociety.ru.fatml>)

Останнє, зокрема, у викладачів *Американського Університету Вільямса Вуда* викликає особливу стурбованість, що їх студенти проводять дуже багато часу в Інтернеті. Щоб перешкодити цьому, керівництво університету запропонувало студентам знижку на оплату навчання за те, що студенти проводитимуть більше часу в реальному житті. *Студент підписує договір з університетом, в якому обумовлюється, що протягом року студент відвідуватиме різні університетські культурні заходи, заробляючи при цьому бали.*

Все і всі залучені до інформаційного суспільства — інформатизація не залишила осторонь жодної сфери соціальної активності: від повсякденного життя до міжнародних відносин, від сфери дозвілля до виробничих стосунків.

Так, наприклад, у зв'язку із збільшенням виробництва комп'ютерів і розширенням мережі Інтернет світ починає „хитатися” під потоком інформації, заявили учені в Каліфорнії (США). Згідно результатам досліджень, проведених Каліфорнійським університетом, більше 90% *інформації зберігається в цифровій формі в комп'ютерах, таким чином займаючи менше місця, ніж на папері, у фільмах і відеозаписах. У цілому в мережі Інтернет зібрано близько 550 мільярдів документів, і щодня*

створюється ще *7,3 мільйони нових сторінок*. За словами вчених університету, кожний житель у будь-якій точці земної кулі може мати доступ до інформації в мережі Інтернет, та абсолютно є очевидним ризик *„потонути в цьому океані інформації”*, тому необхідно *„навчитися в ньому плавати”*.